

การพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาท ด้านการส่งเสริมการรู้
พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย*

The Development of Thai Mae Chis' Potential to Enhance Knowledge in
Theravada Buddhism and to Advance the Religious Work of Female
Communities in Thai Society

¹อรชร ไกรจักร, ²พระมหานุกูล อภิบุญโณ และ ³กนกอร ก้านน้อย

¹Orachorn Kraichakr, ²Phramaha Nugoon Ariyadhammawattana and ³Kanokorn Kanno

^{1,2}พุทธศาสนคณาภิธานิต (สาขาพระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³นักวิชาการอิสระ

^{1,2}Master of Art (Buddhist Studies), Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

³Independent Scholar, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pu_2556@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาศักยภาพแม่ชีไทยในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีที่ปรากฏในสังคมไทย และ 3) เพื่อเสนอการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 20 คน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 44 คน นำเสนอในลักษณะการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แม่ชีไทยมีศักยภาพในการทำงานด้านการศึกษา การบริการสังคมสงเคราะห์ และการเผยแผ่ศาสนา และแม่ชีไทยมีความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพตนเองด้านความรู้ในภาษาบาลีและการปฏิบัติกรรมฐาน 2) รูปแบบการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาได้กำหนดเป็นการอบรมหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยหัวข้อบาลีในชีวิตประจำวันและกรรมฐานในชีวิตประจำวัน 3) การพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยด้านการส่งเสริมการรู้ภาษาบาลีและการปฏิบัติกรรมฐาน ผลการอบรมพบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจหลังการอบรมสูงกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด ผลประเมินการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ การประเมินวิทยากร และประเมินการจัดกิจกรรมอบรม ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด และพบว่าการนำความรู้ไปใช้ในการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนา ได้แก่ การสอนธรรมะ การนำสวดมนต์ การนำปฏิบัติกรรมฐาน และงานอื่นที่สำนักแม่ชีและวัดร่วมจัดกิจกรรม ภายใต้การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน เป้าหมายเดียวกัน ทำให้เกิดการสนับสนุนและส่งเสริมจิตวิญญาณ เพื่อประโยชน์แห่งตน พระพุทธศาสนาและสังคม

คำสำคัญ: ศักยภาพแม่ชีไทย; การส่งเสริมการรู้พุทธศาสนา; การขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนา; ชุมชนสตรี

Abstract

The research article aimed at the following: 1) examining the potential of Thai nuns within Thai society, 2) exploring the existing models employed for promoting Buddhist knowledge and religious activities among the women's community in Thai society, and 3) proposing strategies for developing the potential of Thai nuns in Theravada Buddhism, with a specific focus on advancing Buddhist knowledge and driving religious work within Thai women's community. The research employed both qualitative research and action research methods. Twenty in-depth interviews were conducted, along with action research in which 44 people participated. The results were analyzed and presented in a descriptive manner.

The findings of this research showed that 1) Thai nuns have potentials to provide services in education, social welfare, and religious propagation, and Thai nuns identified the needs to improve their knowledge in Pali language and meditation practices, 2) a method to advance Buddhism learning involved designing a curriculum to improve potentials of Thai nuns in everyday life usage of Pali language and meditation practices, and 3) the training to improve Pali language and meditation practices for Thai nuns resulted in the post-test scores that exceeded the expectation. Evaluations of the training encompassed the utilization of knowledge, quality of instructors, and quality of activities. Participants reported the satisfaction from high to the highest level. The utilization of knowledge from training involved multiple activities that drive religious work, including Dhamma teaching, chanting and meditation leading, and other activities that nun monasteries and temples co-organized under a shared vision and goal. These activities lead to support and cultivation of spirit that benefit oneself, religion, and society.

Keywords: Thai Nuns' Potential; Promoting Knowledge in Buddhism; Developing Religious Work; Female Community

บทนำ

ศักยภาพของมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการทำงานตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มนุษย์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพ ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความสามารถ และทักษะอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการทำงาน ส่งผลให้ตนเองและองค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ McCathy (2013) ได้กล่าวถึง “แนวคิด The Performance and Potential Matrix, 9-Box Model เป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนพัฒนา 2 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติงานและด้านศักยภาพ เป็นเรื่องความสามารถ และความรู้ที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาจากทักษะในงาน ความรู้ทางเทคนิค ความมุ่งมั่น ความยืดหยุ่น พฤติกรรมในการสื่อสาร เพื่อส่งผลให้มีประสิทธิผล และผลลัพธ์” หากพิจารณาถึงงานที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า การทำงานทางศาสนาเป็นงานที่ผู้ทำงานต้องมีความรู้ ทักษะและความสามารถเป็นอย่างมาก ซึ่งสถาบันแม่ชีไทย (Thai Nuns Institute, 2019) ได้กำหนดหน้าที่และบทบาทของแม่ชีคือ งานด้านการศึกษา งานบริการสังคมสงเคราะห์ งานเผยแผ่ศาสนา และงานปกครอง โดยเฉพาะงานด้านการศึกษาที่แม่ชีไทยต้องทำหน้าที่ให้การศึกษาทังทางโลกและทางธรรม และงาน

การเผยแผ่ศาสนาในการอบรมศีลธรรม การสอนธรรมและการสอนปฏิบัติธรรมให้กับเยาวชนและบุคคลทั่วไป จึงเป็นภาระงานที่สำคัญของแม่ชีไทย

จากการประชุมแม่ชีไทย เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2512 (Thai Nuns Institute, 2019) ได้กำหนดให้ใช้เรียกแม่ชีว่า “แม่ชีไทย” และได้ก่อตั้งเป็น “สถาบันแม่ชีไทย” โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (1) เพื่อให้แม่ชีผู้ใหญ่ออกาสพบหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยกันส่งเสริมสร้างสรรค์และแก้ไขอันเป็นไปเพื่อความมั่นคงและเจริญของงานของคณะแม่ชี (2) เพื่อให้แม่ชีผู้ใหญ่ได้รู้จักคุ้นเคยอันนำมาซึ่งความสามัคคีและความเข้าใจที่ดีต่อกัน (3) เพื่อให้แม่ชีรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่นเพื่อประโยชน์โดยตรงของแม่ชี และ (4) เพื่อยกสถานภาพของแม่ชีให้ดีขึ้น อันเนื่องจาก แม่ชีในสมัยอดีตก่อตั้งขึ้นเป็นสำนักและช่วยงานพระสงฆ์กระจัดกระจายตามวัด หรืออยู่ในวัดร้างแล้วขึ้นเป็นสำนักแม่ชีหรือซื้อที่ดินก่อสร้างสำนักแม่ชีเป็นเอกเทศไม่ได้อยู่ในความปกครองของพระสงฆ์ก็มี สะท้อนให้เห็นถึงพลังของแม่ชีในการรวมตัวทำงานทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา เพื่อสังคมคือการเป็นที่ปรึกษาของสตรีที่มีความทุกข์เกี่ยวกับครอบครัว เป็นผู้นำให้พระสวมนต์ การสอนศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม เศรษฐศิลป์ การเย็บปักถักร้อย การประดิษฐ์ และสุขศึกษา โภชนาการ การถนอมอาหาร การเก็บอาหาร ตลอดจนเคหะพยาบาล ให้กับแม่ชีด้วยกันเองภายในสำนัก การผู้รับใช้พระภิกษุในกิจการงานเช่น งานครัว งานทำความสะอาด งานพิธีการต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ที่ดังกล่าวข้างต้น แม่ชีไทยยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมและชุมชน

หากแต่ปัจจุบัน แม่ชีไทยนับว่าเป็นผลผลิตทางศาสนาของสังคมไทย ผ่านการหล่อหลอมโดยธรรมเนียมพุทธศาสนาเถรวาท Machee Khitsana Raksachom, and Seeger (2013) ได้กล่าวถึงการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการประพฤติปฏิบัติ และได้ถ่ายทอดธรรมะ ทำหน้าที่สอนในวัดหรือที่สำนักแม่ชี เพื่อให้แม่ชีได้เรียนในโรงเรียนที่คณะสงฆ์จัดการศึกษา พร้อมให้แม่ชีมีโอกาสเรียนและฝึกปฏิบัติกรรมฐาน ตลอดจนการเรียนภาษาบาลี ซึ่งเป็นความรู้และทักษะพื้นฐานของแม่ชี เพื่อให้แม่ชี มีฐานใจตั้งมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา Machee Sunee Neamsawas, Kamolsukudom, Hassanet, and Chayrassameegul (2015) ได้กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพของแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทมีลักษณะของการพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษาของกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มของแม่ชีไทย ส่วนใหญ่มีการเรียนตามอัธยาศัยตามความถนัด เช่น การเรียนภาษาบาลี การเรียนทางโลก การเรียนกรรมฐาน 2) ด้านสังคมมุ่งเน้นสงเคราะห์เยาวชน และชุมชนให้มีพลังแห่งการทำความดีร่วมกัน และ 3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจัดตั้งให้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม จัดการฝึกอบรมตามปฏิทิน พร้อมบรรยายธรรม

ด้วยเหตุผลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะให้กับแม่ชีไทย จึงมีความสำคัญมากที่จะส่งเสริมให้แม่ชีไทยมีศักยภาพการรู้พุทธศาสนาอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนา ผ่านรูปแบบการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ การประเมินผลความรู้ที่ได้รับจากการอบรมและการนำความรู้ไปใช้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการทำงานตามหน้าที่และบทบาทที่สถาบันแม่ชีไทยได้กำหนดไว้ข้างต้นนั้น คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาเพื่อศึกษาศักยภาพแม่ชีไทยในสังคมไทย ศึกษาแบบด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีที่ปรากฏในสังคมไทย และการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อแม่ชี สำนักแม่ชี ชุมชน สังคมและพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพแม่ชีไทยในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีที่ปรากฏในสังคมไทย
3. เพื่อเสนอการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยการจัดอบรมหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา” มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี (Documentary Study) ได้แก่ หลักฐานทางพระพุทธศาสนา หนังสือ วารสาร บทความและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ความเป็นมาของแม่ชีในพุทธศาสนาเถรวาท ศักยภาพ การส่งเสริมการรู้พุทธศาสนา และการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนา ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษานี้สามารถตอบวัตถุประสงค์และคำถามของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ทำการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน จากหัวหน้าแม่ชีและแม่ชี 10 สำนัก ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร 4 สำนักแม่ชี จังหวัดนครปฐม 2 สำนักแม่ชี จังหวัดราชบุรี 2 สำนักแม่ชี และจังหวัดเพชรบุรี 2 สำนักแม่ชี สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยการจัดอบรมหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา” มีผู้เข้าร่วมการอบรมจำนวน 44 คน

ขั้นตอนที่ 3 คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 หัวหน้าแม่ชีและแม่ชี จำนวน 20 คน จาก 10 สำนัก โดยการพิจารณาจากสำนักเก่าแก่หรือแม่ชีในสำนักที่มีความโดดเด่นด้านการทำงานทางศาสนาและการรับใช้สังคมในสังคมไทย กลุ่มที่ 2 คือ ผู้อบรมหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา” มีกลุ่มตัวอย่างที่เข้าอบรมจำนวน 44 คน จากการลงพื้นที่รับสมัครที่สถาบันแม่ชีไทยและการรับสมัครออนไลน์ แบ่งเป็นผู้เข้าอบรมหัวข้อ “บาลีในชีวิตประจำวัน” จำนวน 22 คน และหัวข้อ “กรรมฐานในชีวิตประจำวัน” จำนวน 22 คน

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) ที่ใช้ในการสัมภาษณ์หัวหน้าแม่ชีและแม่ชี 10 สำนักแม่ชี
2. ชุดกิจกรรมแผนการสอนหัวข้อ “บาลีในชีวิตประจำวัน” และหัวข้อ “กรรมฐานในชีวิตประจำวัน”
3. แบบประเมินผลการจัดอบรมหัวข้อ “บาลีในชีวิตประจำวัน” และหัวข้อ “กรรมฐานในชีวิตประจำวัน”

ขั้นตอนที่ 5 เก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผลจากหลักฐานทางพระพุทธศาสนา หนังสือ วารสาร บทความและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติสำนักแม่ชีไทยและแม่ชี ศักยภาพ การส่งเสริมการรู้พุทธศาสนา และการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของแม่ชีในพุทธศาสนาเถรวาทและข้อมูลจากการจัดอบรมหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา” หัวข้อ “บาลีในชีวิตประจำวัน” และหัวข้อ “กรรมฐานในชีวิตประจำวัน”

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยหาคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลความหมายจากผลการศึกษาวิจัยและจากการจัดอบรมหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา” โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 0.00 - 1.50 = มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 = มีความคิดเห็นในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 = มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 = มีความคิดเห็นในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 = มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 7 การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ในเชิงคุณภาพประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ กระบวนการและผลลัพธ์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ การส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา และการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนา ของแม่ชีในพุทธศาสนาเถรวาทและจากการจัดอบรมหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา”

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาศักยภาพแม่ชีไทยในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า จากการลงพื้นที่สำรวจ และศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมา การสร้างชุมชน วิถีชีวิตของการเป็นนักบวช การบริหารจัดการ และบทบาทหน้าที่ของแม่ชี จากหัวหน้าแม่ชีและแม่ชี 10 สำนัก ได้แก่ แม่ชีสำนักแม่ชีวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ สำนักชีรัตนไพบูลย์ สำนักแม่ชีเนกขัมมาภิรมย์สถาน วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร สำนักแม่ชีสงบจิตต์ สำนักแม่ชีศาลาสันติสุข สำนักแม่ชีวัดเสนหา สำนักประชุมনারีสამัคคีธรรม วัดมหาธาตุวรวิหาร สถาบันแม่ชีไทยสาขาปากท่อ สำนักแม่ชีสนามชีและสำนักแม่ชีวัดบุญทวี (ถ้ำกลบ) ผลการวิจัยพบว่า แม่ชีไทยมีบทบาทและหน้าที่ในการทำงานด้านการศึกษา การบริการสังคมสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนา และการปกครอง จากการศึกษา ศักยภาพของแม่ชี ทำให้ทราบว่า แม่ชีมีการทำงานร่วมกันในลักษณะของคณะกรรมการบริหารมูลนิธิสถาบันแม่ชีไทย คณะกรรมการบริหารสถาบันแม่ชีไทย และคณะกรรมการสมาคมสถาบันแม่ชีไทย ตลอดจนการได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าภาค คณะกรรมการสำนักแม่ชี ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญยิ่ง ตลอดจนแม่ชียังได้ทำหน้าที่ในการทำงานทางพระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาด้วยการส่งเสริมแม่ชีเรียนธรรมศึกษา อภิธรรม บาลีศึกษา การสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านบริการสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เดือดร้อนประสบภัย ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม จะเห็นได้ว่า ภาระงานข้างต้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่แม่ชีต้องได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ที่มีความรู้มากยิ่งขึ้น ได้รับการพัฒนาทักษะและความสามารถทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ปัจจุบันแม่ชีมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนทั้งการศึกษาทางโลกในระดับที่สูงขึ้นและการศึกษาธรรม ทั้งนี้ แม่ชีบางท่านได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากสำนักแม่ชีต้นสังกัดและหรือทุนตนเอง และจากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากศึกษาศักยภาพแม่ชีทำให้ทราบถึงความต้องการของแม่ชีที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองหรือต่อยอดจากความรู้เดิมที่มีอยู่ด้านการรู้ภาษาบาลี การพัฒนาจิต การใช้เทคโนโลยี การปฏิบัติกรรมฐาน และภาษาอังกฤษ จากนั้นคณะผู้วิจัยได้นำมาสู่กระบวนการคัดเลือกหัวข้อที่จะพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยโดยพิจารณาจากการนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและความสามารถในการเข้าร่วมอบรม ซึ่งได้ผลการคัดเลือกได้หัวข้อที่จะจัดอบรม คือ บาลีในชีวิตประจำวันและกรรมฐานในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสำนักแม่ชีและแม่ชี คณะผู้วิจัยได้นำมากำหนดรูปแบบด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีที่ปรากฏในสังคมไทยให้ตรงกับความต้องการของผู้เข้าอบรมและความสะดวกในการเข้าอบรม ผลการวิจัยพบว่า การนำรูปแบบการฝึกอบรม (Training) แบบออนไลน์ผ่านระบบ Zoom Meeting เน้นการพัฒนาความรู้และเสริมทักษะร่วมกับการบรรยาย (Lecture) การอธิบายเนื้อหาสาระโดยวิทยากรเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านภาษาบาลีและกรรมฐาน มีลักษณะของการสื่อสารระหว่างวิทยากรกับแม่ชี เปิดโอกาสให้ซักถามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์จริง ด้วยกระบวนการ 1) กำหนดหลักสูตร “พัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ด้านการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา” การกำหนดวัตถุประสงค์ของการอบรม คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย ประกอบด้วย หัวข้อการอบรมบาลีในชีวิตประจำวันและกรรมฐานในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้แม่ชีที่เข้าอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและนำไปใช้ในการทำงานทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) การจัดทำแผนการอบรมหัวข้อ “บาลีในชีวิตประจำวัน” เนื้อหาประกอบด้วยความรู้ความสำคัญของภาษาบาลี ฝึกอ่าน เขียนและแปลภาษาบาลี การศึกษาความหมายและการวิเคราะห์ศัพท์ และจำนวนตัวเลขในภาษาบาลี ซึ่งจัดอบรมวันจันทร์ พุธ และศุกร์ วิทยากรคือ พระมหาสารโรจน์ ปญญาวชิโร (ป.ธ. 9) และหัวข้อ “กรรมฐานในชีวิตประจำวัน” เนื้อหาประกอบด้วยความรู้เรื่องกรรม การกำหนดอธิยาบทใหญ่ การกำหนดอธิยาบทย่อย การกำหนดครูป นาม ชันธ 5 กำหนดตามดุสัณยชัย 10 ผ่านการรับรู้ และกำหนดตามดวงค์แห่งการรู้แจ้ง วิทยากรคือ พระมหานุกุล อภิปณฺเณ, (ป.ธ.9), ดร. จัดอบรมวันอังคาร พุธ ศุกร์ และเสาร์ หัวข้อละ 15 ครั้ง เวลา 13.30 น.-15.00 น. ออนไลน์ผ่านระบบ Zoom Meetings และ 3) กำหนดตัวบ่งชี้และค่าเป้าหมายเพื่อการวัดและประเมินผลความรู้ก่อนและหลังการอบรม จำนวน 2 ตัวบ่งชี้ 2 ค่าเป้าหมาย ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่ 1 ค่าคะแนนผลการทดสอบของผู้เข้าอบรมหัวข้อบาลีในชีวิตประจำวัน ค่าเป้าหมาย ≥ 5 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 ตัวบ่งชี้ที่ 2 ค่าเฉลี่ยผลการทดสอบผู้เข้าอบรมหัวข้อกรรมฐานในชีวิตประจำวัน ค่าเป้าหมาย ≥ 3.00 จากค่าเฉลี่ยเต็ม 5.00

วัตถุประสงค์ที่ 3 จากการกำหนดรูปแบบข้างต้น นำมาสู่การพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ประกอบด้วย 1) การสรรหาและคัดเลือกผู้สมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยได้กำหนดวิธีการรับสมัคร 2 วิธี คือ ลงพื้นที่รับสมัครและการรับสมัครออนไลน์ผ่าน Google Form ตั้งแต่วันที่ 19 กุมภาพันธ์ - 8 มีนาคม พ.ศ. 2566 ได้ผู้สมัครหัวข้อบาลีในชีวิตประจำวันจำนวน 22 คน และหัวข้อกรรมฐานในชีวิตประจำวัน จำนวน 22 คน รวมทั้งสิ้น 44 คน และดำเนินการประกาศรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกเข้าอบรม 2) จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ เริ่มจากการปฐมนิเทศผู้เข้าอบรมทั้ง 2 หัวข้อในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2566 การชี้แจงข้อกำหนดและประโยชน์ที่ได้รับจากการอบรม การจัดอบรมตามแผนการอบรมตั้งแต่วันที่ 13 มีนาคม - 15 เมษายน พ.ศ. 2566 ทั้ง 2 หัวข้อการอบรมมีรูปแบบการอบรมที่กำหนดไว้เป็นพื้นฐาน คือ ก่อนอบรมจะนำสวดมนต์ ไหว้พระ และนั่งสมาธิ จากนั้น นำเข้าสู่เนื้อหาและการปฏิบัติทำแบบฝึกหัดและนั่งกรรมฐาน 3) การประเมินผลการจัดอบรมหัวข้อบาลีในชีวิตประจำวัน มีผลการประเมิน ดังนี้ ค่าคะแนนความรู้ความเข้าใจผู้เข้าอบรมหัวข้อบาลีในชีวิตประจำวัน ก่อนการอบรมได้ 7 คะแนน หลังการอบรมได้ 9 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 ด้านการนำไปใช้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ย 4.183 อยู่ในระดับมาก ด้านวิทยากรมีค่าเฉลี่ย 4.680 อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการจัดอบรมมีค่าเฉลี่ย 4.383 อยู่ในระดับมาก และหัวข้อกรรมฐานในชีวิตประจำวัน ค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจผู้เข้าอบรมหัวข้อกรรมฐานในชีวิตประจำวัน ก่อนการอบรมค่าเฉลี่ย 3.048 หลังการอบรมค่าเฉลี่ย 3.742 จากค่าเฉลี่ยเต็ม 5 ด้านการ

นำไปใช้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ย 4.120 อยู่ในระดับมาก ด้านวิทยากรมีค่าเฉลี่ย 4.726 อยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการจัดอบรมมีค่าเฉลี่ย 4.561 อยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมอบรมได้ให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพิ่มเติม ได้แก่ หากมีการจัดอบรมอีกอยากจะให้พิจารณาจำนวนครั้งของการอบรมเพื่อจะได้ทราบในเนื้อหาบาลีมากยิ่งขึ้น อาจจะปรับจาก 15 วัน เป็น 1 เดือน ควรมีการอบรมพัฒนาศักยภาพแม่ชีครั้งต่อไป น่าจะมีอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารกับชาวต่างชาติ วิชากรรมฐานตอบโจทย์การใช้ชีวิตให้มีความสุขได้ พ้นทุกข์ได้ มีความมั่นใจที่จะแนะนำคนอื่นได้ การอบรมออนไลน์เหมาะกับทุกคนทุกกาลทุกสถานที่ ธรรมฐานครั้งนี้ ทำให้ได้ฟัง ได้คิดทำ ตามบางทีสัญญาที่เสื่อม พอได้ฟังซ้ำก็จำได้ และทำให้มีความขยันที่จะปฏิบัติยิ่งขึ้น รู้ผิดถูก นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และนำไปแก้ไขปัญหาชีวิตได้ มีสติขบเคลื่อนยิ่งขึ้น 4) ปณิณเทศและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้กำหนดไว้ในวันสุดท้ายของการอบรมหัวข้อบาลีในชีวิตประจำวัน 14 เมษายน พ.ศ. 2566 และหัวข้อกรรมฐานในชีวิตประจำวัน 15 เมษายน พ.ศ. 2566 เวลา 15.30-16.10 น. ผู้เข้าอบรมได้แรงบันดาลใจจากการเรียนภาษาบาลี รู้สึกชอบ หากมีโอกาสจะไปสอบบาลี การนำความรู้ไปต่อยอดและนำมาปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง พ้นความจำ บางอย่างไม่เข้าใจก็ถูกเปิดเผยและเข้าใจในการกำหนดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดอารมณ์ยิ่งกว่านั้นการอบรมควบคู่ไปกับการเปิดพระไตรปิฎกทำให้ได้รับความรู้มากขึ้น สามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง 5) การติดตามและขยายผลการนำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนการทำงานทางพระพุทธศาสนา การสอน การถ่ายทอดความรู้ และ Up-skills ต่อยอดความรู้และทำงานในพระพุทธศาสนาของแม่ชีไทยในฐานะครูผู้สอน ผู้นำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นการเผยแผ่ศาสนาไม่ว่าจะเป็น การอ่าน การเขียน การสวดมนต์ไหว้พระ การสอนภาษาบาลี การสอนธรรม การสอนคุณธรรมจริยธรรม การปฏิบัติตนต่อบุพการีและการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เช่น ผู้นำกิจกรรมสวดมนต์และปฏิบัติธรรมโครงการยุวพุทธมามกะศรีอินทราภิชาใจ ในปฏิบัติธรรมรักษาศีล 8 วันวิสาขบูชา โครงการภวานากับสุขภาพเพื่อความสุขของชีวิต ครูสอนกรรมฐานที่ศูนย์วิปัสสนาวิชชาตุ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และผู้นำกิจกรรมวันแม่ของออสเตรเลียซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาศักยภาพแม่ชีและขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของแม่ชีเป็นการดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การเรียนรู้ การเสียสละและการประพฤติปฏิบัติดีเป็นหน้าที่ของแม่ชีที่ต้องสร้างความคิดเป็นแบบอย่างให้กับสังคม ภายใต้อำนาจที่ทำให้แม่ชีนั้น ทำงานในพระพุทธศาสนาเกิดจากการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันระหว่างแม่ชีด้วยกันและร่วมกับสถาบันแม่ชีไทย มีเป้าหมายและความมุ่งมั่นของการเป็นนักบวชที่ชัดเจน การได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมในศักยภาพของแม่ชี และมีความเสียสละจริงใจต่อการทำงานในพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า ข้อสรุปของการพัฒนาศักยภาพสู่การปฏิบัติ เรียกว่า “ศักยภาพสู่การสร้างแรงบันดาลใจ” ดังภาพประกอบที่ 1

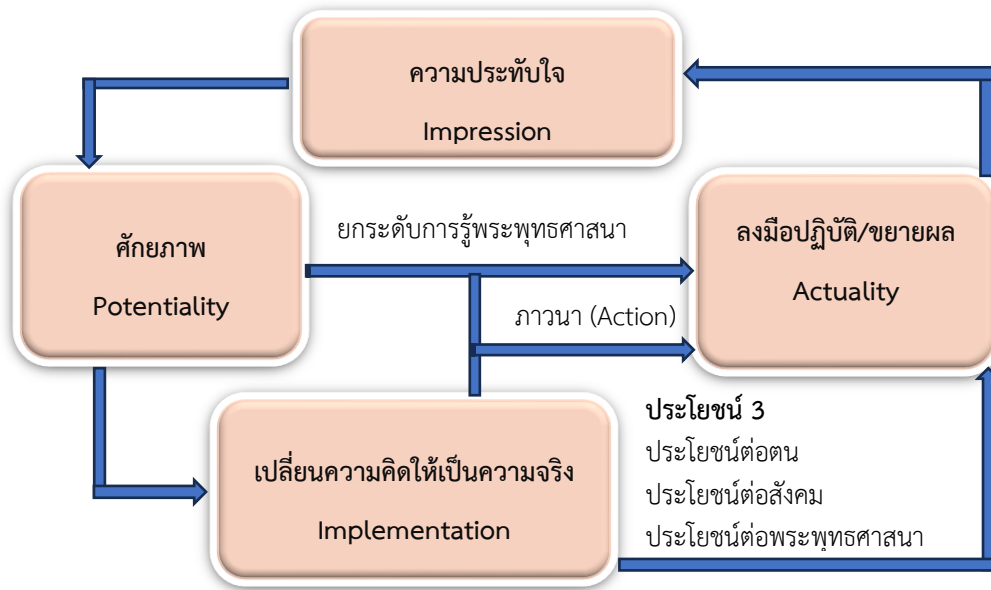

Figure 1: Potentiality toward Making an Impression

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาท ด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย ด้วยการวางแผนพัฒนาศักยภาพทั้งในระดับบุคคล ระดับสำนักแม่ชีและระดับสถาบันแม่ชีไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาศักยภาพการรู้พระพุทธศาสนาและนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้มาปฏิบัติงานเพื่อพระพุทธศาสนาด้วยการเรียนธรรม รัฐธรรม ปฏิบัติธรรม ปัญญาแห่งธรรมและเผยแผ่ธรรมผ่านกระบวนการเชิงระบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) ที่มีแผนพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาเน้นการพัฒนาความรู้ ด้านการฝึกอบรมเน้นการพัฒนาทักษะ และด้านความสามารถเน้นการสนับสนุน กระบวนการ (Process) การส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนาด้วยรูปแบบการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นการพัฒนาความรู้และเสริมทักษะร่วมกับการบรรยาย (Lecture) อธิบายเนื้อหาสาระโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ผสมผสานกับการฝึกปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ (Output) การรู้พระพุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานในพระพุทธศาสนายังประโยชน์แห่งตน คือ ศักยภาพระดับบุคคลเพิ่มขึ้น เชื้อมั่นและมั่นใจในตนเอง ความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น แรงจูงใจในการทำงานเพิ่มขึ้น ประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนา คือ รักษาพระพุทธศาสนาและส่งเสริมพระพุทธศาสนา ประโยชน์แห่งสังคม คือ ความศรัทธาในแม่ชี ทศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาและทศนคติที่ดีต่อแม่ชี ภายใต้บริบทของการทำงานด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา ด้านบริการสังคมและสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการรักษาระเบียบปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

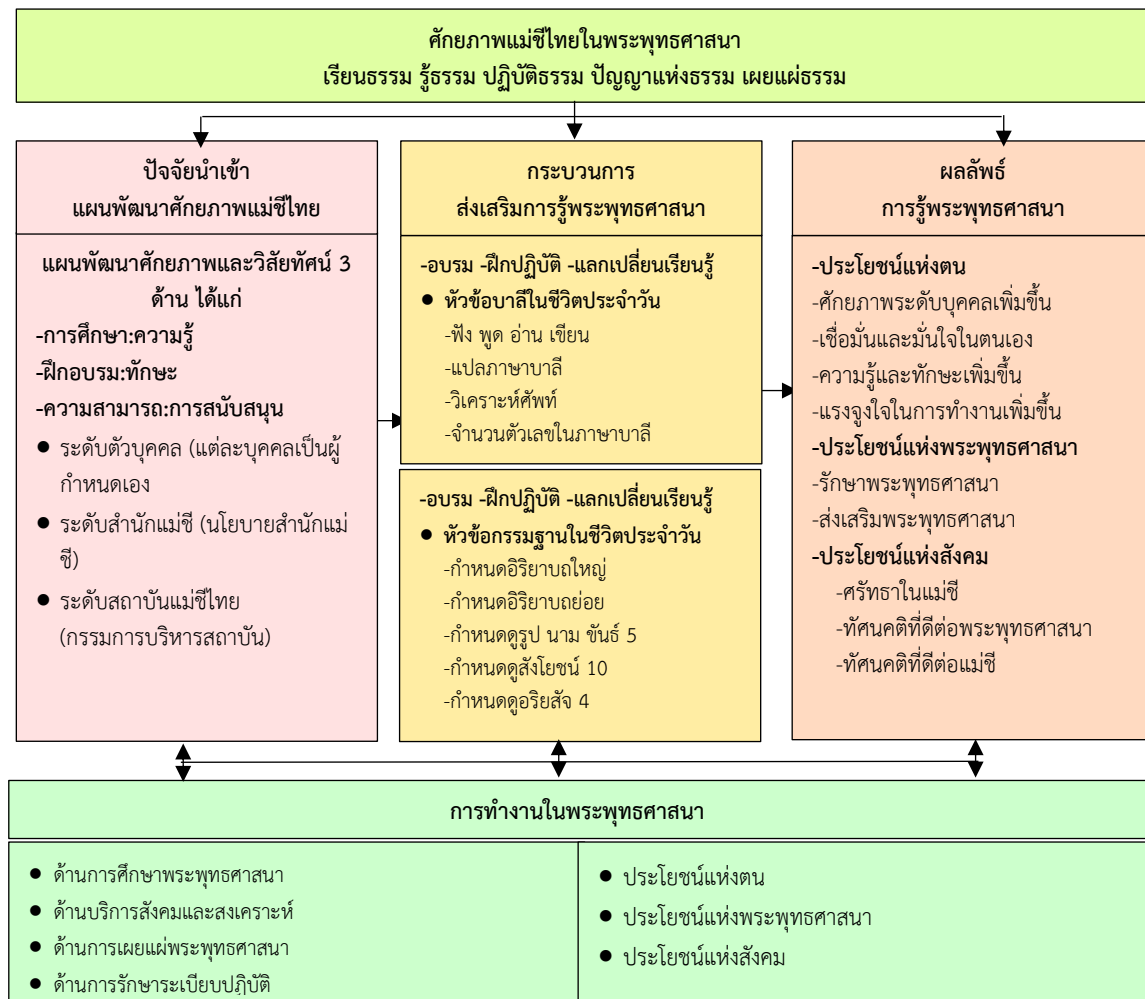

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า แม่ชีมีความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถและการฝึกตนให้เป็นผู้มีปัญญาและรู้พระพุทธศาสนา เพราะแม่ชีมีความเชื่อว่า หากตนมีความรู้ ไม่ว่าจะเป็นความรู้เกี่ยวกับธรรมศึกษา อภิธรรม บาลีศึกษา จะส่งผลให้แม่ชีมีศักยภาพในตนเองจะได้นำมาใช้ในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา การรับใช้สังคมและการดำรงชีพของตนในฐานะของการเป็นนักบวชได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผลดีต่อศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto) (2022) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์มีศักยภาพสูง มีความสามารถที่จะศึกษาฝึกตนได้ ศักยภาพนี้เรียกว่า โพธิ์ ซึ่งแสดงว่าจุดเน้นอยู่ที่ปัญญาและศักยภาพที่มนุษย์ฝึกได้ และในด้านของปัญญาให้เห็นว่าแก่นนำของการฝึกศึกษาอยู่ที่ปัญญาและศักยภาพสูงสุดก็แสดงออกที่ปัญญา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pilouk (2020) กล่าวถึงบทบาทของนักบวชสตรีทางพระพุทธศาสนาได้แก่ บทบาทเพื่อพัฒนาศักยภาพตนเองซึ่งเป็นบทบาทหลักและเป็นพื้นฐานที่นักบวชสตรีทางพระพุทธศาสนายึดถือและเป็นหน้าที่ คือ การศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นศักยภาพระดับปัจเจกบุคคล เมื่อมีศักยภาพเกิดขึ้นในตนเองแล้ว การสั่งสอนศาสนิกชนจึงเป็นบทบาทตามมา และบทบาทพัฒนาสังคม เพื่อการสร้างประโยชน์แก่สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ จึงเป็นช่องทางที่นักบวชสตรีในพระพุทธศาสนาจะสร้างพื้นที่ในสังคมและได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ Falk (2007) ได้กล่าวถึงชีวิตพรหมจรรย์มีความหมาย

ในตัวเองในฐานะเป็นนักบวชหญิงในทัศนคติเป็นชีวิตที่ดีกว่าการใช้ชีวิตทางโลก จึงสรุปได้ว่า แม่ชีมองตัวเองว่าเป็นนักบวชอยู่ในศาสนาไม่ใช่คฤหัสถ์ และแม่ชีเป็นผู้สร้างสรรค์และสร้างความหมายใหม่ในสังคมไทย แม่ชีได้กำลังใจในการศึกษาคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา และแม่ชียังได้ศึกษาภาษาบาลี และเห็นว่าความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญเป็นสิ่งที่ช่วยให้แม่ชีสามารถนำความรู้ไปประพฤติปฏิบัติและทำงานในศาสนาได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Cook (2010) ได้ศึกษาบทบาทแม่ชีทางศาสนาที่สำคัญทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติ การสอนสมาธิ การไปบิณฑบาต และยังเข้าใจในงานของตนเองว่ามีความสำคัญทางศาสนา ได้รับการยอมรับในสาธารณะมากขึ้นและสามารถปฏิบัติสมาธิแบบชาววัดมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ศักยภาพของแม่ชีในการดำรงตนและการทำงานในพระพุทธศาสนานั้น ผลการวิจัยของคณะผู้วิจัยในประเด็นบทบาทของแม่ชีที่มีความแตกต่างจาก Suwanbuppha (2002) ได้ศึกษาบทบาทของแม่ชีในปัจจุบันไว้ว่าแม่ชียังคงทำหน้าที่ดูแลการทำครัว การทำความสะอาด การจัดการและกิจกรรมทั่วไปในวัด แสดงถึงสังคมไม่ได้ยอมรับสถานภาพนักบวชของแม่ชีและทัศนคติที่มีต่อแม่ชีและความสามารถที่จำกัดของแม่ชีและอีกมุมหนึ่งที่ Machee Nathathai Chatinawat (2021) ได้กล่าวถึงโครงสร้างและหน้าที่ประจำของแม่ชี คือ นั่งสมาธิศึกษาวิชาธรรมกายขั้นสูงด้วยการปฏิบัติภาวนา แม่ชีโรงครัว มีหน้าที่หลักในการประกอบอาหารทุกประเภท รวมถึงขนมและน้ำปานะ แม่ชีศาลา มีหน้าที่ดูแลทำความสะอาดเรียบร้อยภายในศาลาฉันอาหาร และแม่ชีนักเรียน นอกเหนือจากการทำงานที่โรงครัวและศาลายังได้รับอนุญาตให้ศึกษาปริยัติธรรม ศึกษาภาษาบาลีและธรรมศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การกำหนดรูปแบบด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีที่ปรากฏในสังคมไทย ด้วยการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นการพัฒนาความรู้และเสริมทักษะร่วมกับการบรรยาย (Lecture) อธิบายเนื้อหาสาระโดยวิทยากรเชี่ยวชาญเฉพาะทางภาษาบาลีและกรรมฐาน มีลักษณะของการสื่อสารระหว่างวิทยากรกับแม่ชี เปิดโอกาสให้ซักถามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์จริง ด้วยกระบวนการ 1) กำหนดหลักสูตร กำหนดวัตถุประสงค์ การจัดทำแผนการอบรม อีกทั้งยังพบว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพได้บูรณาการหลักไตรสิกขา คือการนำบูชาพระรัตนตรัย (ศีล) ก่อนเริ่มอบรม การนั่งกรรมฐานก่อนหรือหลังการอบรม (สมาธิ) และการอบรมให้ความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างอบรม (ปัญญา) เป็นหนึ่งในกระบวนการอบรม ซึ่งสอดคล้องกับ Metheeworachat (2020) พบว่า การพัฒนาศักยภาพบุคลากรตามแนวพุทธศาสนาจะต้องเริ่มจากกระบวนการหรือวิธีการ 3 ประการ คือ การฝึกอบรม การศึกษา และการพัฒนา โดยบูรณาการกับหลักธรรมไตรสิกขา จะก่อให้เกิดศักยภาพของบุคลากรทั้งด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตาม Fukitkan (2016) ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การพัฒนาทางการศึกษา การฝึกอบรม และการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงจะทำให้การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ประสบความสำเร็จได้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย มีแผนการอบรมหลักสูตรที่ประกอบด้วยกรอบการอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติและยังสอดคล้องด้วยกิจกรรมระหว่างอบรม ทั้งการฟัง พูด อ่านเขียนภาษาบาลีกับการรู้กรรมฐานพร้อมฝึกปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ Nipakasem et al. (2021) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการรู้พระพุทธศาสนา หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติแก่บุคคลทั่วไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเองจากการเรียนรู้หลักธรรมจนนำไปสู่การปฏิบัติตามแนวทางพุทธ นอกจากนี้ ผลการประเมินการนำความรู้ไปใช้ในการขับเคลื่อนการทำงานในพระพุทธศาสนานั้นพบว่าสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น การได้รับความรู้ใหม่ๆ และเป็นประโยชน์ต่อการทำงานทางพระพุทธศาสนา สามารถนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ในการทำงาน

เป็นผู้นำกิจกรรมทางศาสนา การสอนธรรมและคุณธรรมจริยธรรมและการเป็นครูสอนวิปัสสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phromtha (1994) ได้กล่าวว่าปัจจุบันสตรีมีจำนวนมากที่อุทิศตนบวชเป็นแม่ชี และได้มีการพัฒนาศักยภาพมากขึ้นจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและมีบทบาทเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sirarodjananan (2017) ให้ความเห็นว่าแม่ชีไม่เพียงแค่สอนเท่านั้น แต่ยังสรรค์สร้างเยาวชนให้มีภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมและแนะนำเยาวชนให้เห็นคุณค่าของความรักในมิติคุณค่าของพระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์และสังคม ยิ่งกว่านั้น Chulvanich, and Wattanapradit (2019) ได้ย้ำให้เห็นถึงศักยภาพของสตรี ไว้ว่าผู้หญิงมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหา มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นให้เกิดการพัฒนาได้

สรุป

จากการศึกษาศักยภาพแม่ชีไทยในสังคมไทย ด้วยการลงพื้นที่สำรวจและศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมา การสร้างชุมชน วิถีชีวิตของการเป็นนักบวช การบริหารจัดการ และบทบาทหน้าที่ของแม่ชี จากหัวหน้าแม่ชีและแม่ชี 10 สำนัก จะเห็นได้ว่า แม่ชีไทยมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการทำงาน ด้านการศึกษา การบริการสังคมสงเคราะห์ การเผยแผ่ศาสนา และการปกครอง ที่ต้องอาศัยความรู้และความสามารถทางพระพุทธศาสนาในการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนา ซึ่งพบได้ว่าปัจจุบันแม่ชีทำงานด้านการศึกษาด้วยการส่งเสริมแม่ชีเรียนธรรมศึกษา อภิธรรม บาลีศึกษา การให้แม่ชีมีบทบาทในการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้านบริการสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เดือดร้อนประสบภัย ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสอนธรรม การสอนศีลธรรมจริยธรรม และการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม และยังพบว่าแม่ชีมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนทั้งการศึกษาทางโลกในระดับที่สูงขึ้นและการศึกษาธรรม ทั้งนี้ ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากสำนักแม่ชีต้นสังกัดและหรือทุนตนเอง และงานวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงความต้องการของแม่ชีที่ต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองด้านการรู้ภาษาบาลี การพัฒนาจิต การใช้เทคโนโลยี การปฏิบัติกรรมฐาน และภาษาอังกฤษ จากนั้นนำมาสู่กระบวนการคัดเลือกหัวข้อที่จะพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ผลการคัดเลือกได้หัวข้อที่จะจัดอบรม คือ บาลีในชีวิตประจำวันและกรรมฐานในชีวิตประจำวัน

สำหรับรูปแบบด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีที่ปรากฏในสังคมไทย ได้กำหนดรูปแบบในลักษณะของการจัดอบรม เน้นการพัฒนาความรู้และเสริมทักษะร่วมกับการบรรยายเนื้อหา ลงมือปฏิบัติจริงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์จริงระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าร่วมอบรม ทั้งนี้ ได้กำหนดรูปแบบการจัดอบรม ดังนี้ 1) กำหนดหัวข้อหลักสูตรที่จะอบรม กำหนดวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาทด้านการส่งเสริมการรู้พุทธศาสนาและการขับเคลื่อนการทำงานทางศาสนาของชุมชนสตรีในสังคมไทย และเพื่อให้แม่ชีที่เข้าอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและนำไปใช้ในการขับเคลื่อนการทำงานทางพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 2) การจัดทำแผนการอบรมหัวข้อ “บาลีในชีวิตประจำวัน” ประกอบด้วย เนื้อหาที่จะอบรม วัน เวลา สถานที่ 3) กำหนดตัวบ่งชี้และค่าเป้าหมายเพื่อการวัดความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการอบรม และประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมอบรมต่อการจัดอบรม

ประเด็นสุดท้าย การพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยในพุทธศาสนาเถรวาท ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าแม่ชีไทยมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองและความสามารถที่จะศึกษา ฝึกฝนตนเองให้ดียิ่งขึ้น จนเกิดปัญญา โดยผ่านรูปแบบของการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบบูรณาการเข้ากับหลักไตรสิกขา เพื่อสร้างความมั่นใจในการที่จะนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ตลอดจนการขยายผลนำไปสู่การขับเคลื่อนการทำงาน

ในพระพุทธศาสนา การรับใช้ชุมชนและสังคม อันจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันเชิงคุณธรรมและแนะนำคนในสังคมให้เห็นคุณค่าของความรักในมิติคุณค่าของพระพุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์และสังคม สงเคราะห์ช่วยเหลือ การนำพาเยาวชนและชุมชนให้มีพลังแห่งการทำความดีร่วมกันเพื่อประโยชน์แห่งตน ประโยชน์แห่งพระพุทธศาสนาและประโยชน์แห่งสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า แม่ชีมีศักยภาพในการที่จะพัฒนาตนทั้งการศึกษาทางโลกในระดับที่สูงขึ้นและการศึกษาธรรม การเรียนบาลีศึกษา และอภิธรรม ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากสำนักแม่ชีต้นสังกัดและหรือทุนตนเอง เพื่อนำมาใช้ในการทำงานทางพระพุทธศาสนาและการดำรงชีพของตนในฐานะของการเป็นนักบวชได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผลดีต่อศาสนา ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ควรดำเนินการสำรวจความต้องการเชิงลึกที่จะนำมาพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยทั้งด้านความรู้ และทักษะสู่ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา

2) ควรมีการกำหนดเป็นแผนพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย ให้สอดคล้องกับสภาพและบริบทของสังคมในปัจจุบันและสนองต่อความต้องการของทุกภาคส่วนที่ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและการรับใช้สังคม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยด้วยวิธีการฝึกอบรมและการบรรยายบูรณาการกับการปฏิบัติจริงแทรกด้วยหลักคำสอน โดยการยึดความต้องการของผู้เข้าอบรมและวัตถุประสงค์ของการอบรมเพื่อนำไปใช้ในการทำงานในพระพุทธศาสนา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ควรสร้างเครื่องมือในการผลักดันให้เกิดการทำงานในพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมกระบวนการรู้พระพุทธศาสนาและการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย

2) ควรต่อยอดองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพด้านอื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรมและเพิ่มพูนการรู้พระพุทธศาสตร์ควบคู่กับศาสตร์สมัยใหม่ในเชิงวิชาการและขยายผลสู่การนำไปใช้ในการทำงานในพระพุทธศาสนา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แม่ชีไทยมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่อบรมและมีความรู้เพิ่มขึ้นจากพระไตรปิฎก สามารถนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาความสามารถของตนเองให้ดียิ่งขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการทำงานทางพระพุทธศาสนาและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้

1) ควรบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) เป็นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมาพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยอย่างเป็นระบบจนกลายเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของแม่ชีไทย

2) ควรสร้างความเข้มแข็งในอัตลักษณ์และศักยภาพของแม่ชีไทยที่มีส่วนให้เกิดคุณค่า ความศรัทธา และเชื่อมั่นต่อสังคมไทยและชาวโลก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการวิจัยแนวทางการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทยตลอดช่วงชีวิต โดยมุ่งเน้นการเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแม่ชีไทยในแต่ละช่วงวัย

2.2 ควรมีการวิจัยเหตุปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพแม่ชีไทย เพื่อการทำงานในพระพุทธศาสนา

2.3 ควรมีการวิจัยศักยภาพแม่ชีไทยกับบทบาทผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการทำคุณประโยชน์ต่อสังคม

References

- Chulvanich, S., & Wattanapradit, K. (2019). Women and Sangha: A Study of Ways for Women's Participation in the Development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Journal of MCU Peace Studies*, 7 (Supplement Issue), S122-S135.
- Cook, J. (2010). *Meditation in Modern Buddhism: Renunciation and Change in Thai Monastic Life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Falk, L. M. (2007). *Making Fields of Merit: Buddhist Female Ascetics and Gendered Orders in Thailand*. Copenhagen: NIAS Press.
- Fukitkan, C. (2016). *Human Resource Development*. Bangkok: SE-Education, Plc.
- Machee Nathathai Chatinawat. (2021). Thai Nun Status: A Case study of Wat Park Num Bhasichroen. *Journal of Graduate Studies Review*, 17(1), 124-143.
- Machee Sunee Neamsawas, Kamolsukudom, N., Hassanet, J., & Chayrassameegul, W. (2015). A Study Strategic Preparation Plan for Thai Nun for Asean Economic Community in B.E. 2558. *Journal of Yanasangvorn Research Institute*, 6(1), 31-42.
- Machee Khitsana Raksachom, K., & Seeger, M. (2013). *The Problems and Solutions on the Higher Education Access for Thai Nuns*. (Research Report). Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- McCathy, D. (2013). *Using 9-Box the Performance and Potential Matrix to Assess and Develop Talent*. Durham: The University of New Hampshire.
- Metheeworachat, W. (2020). Buddhist Method Development of Personnel Potential of Local Administrative Organizations, Nakhon Sawan Province. *Journal of Graduate Review Nakhon Sawan Buddhist College*, 8(1), 443-454.
- Nipakasem, U. et al. (2021). A Study of Lay Person's Role in Promoting Buddhism as Found in Theravada Buddhism Scriptures. *Journal of Prajna Ashram*, 3(1), 1-12.
- Phromtha, S. (1994). Women in Buddhism. *Journal of Buddhist Studies Chulalongkorn University*, 1(3), 38-51.
- Pilouk, P. (2020). Guidelines for Adaptation and Role of Buddhist Female Priests in Thai Society 4.0 Era. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(9), 409-420.
- Sirarojjananan, M. (2017). Nun: Woman Who Guides the Way of Love. *Journal of Graduate Studies Review*, 13(2), 160-175.
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2022). *Dharma Collection Book: Human Potential Is the Beginning of Buddhism*. Retrieved October 27, 2022, from <https://www.payutto.net/book-content/>

Suwanbuppha, P. (2002). *Nuns and Educational Missions in Thailand*. Bangkok: Office of the National Education Commission.

Thai Nuns Institute. (2019). *50 Years Thai Nuns Institute*. n.p.